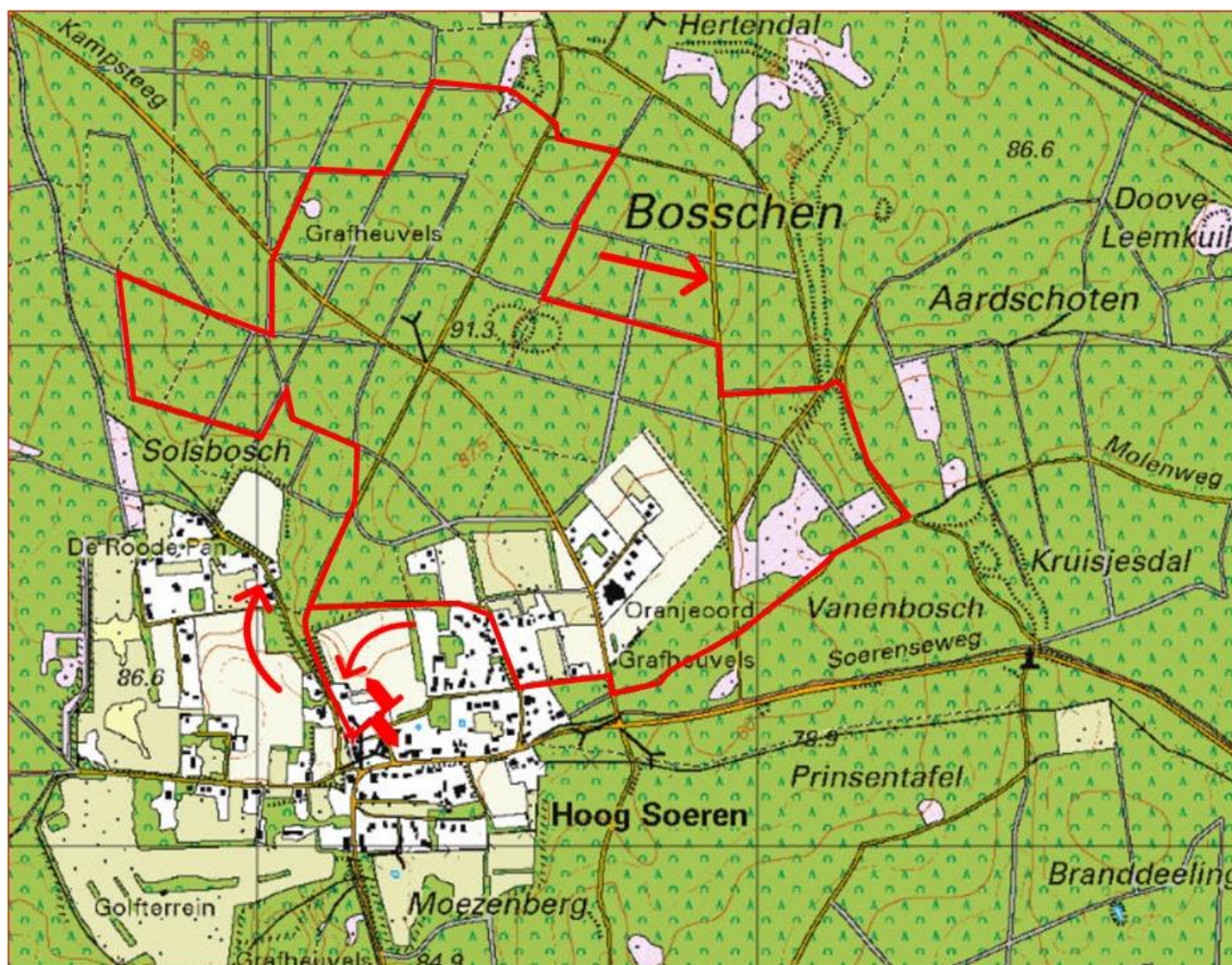

Klinkenberg (Kroondomein)

(datum: 22-11-2017)

Deze wandeling is ongeveer 6 kilometer en niet geschikt voor kinderwagens en/of rolstoelen.

Kaart met route

Deze route wordt regelmatig gecontroleerd. Op de website www.ivn-apeldoorn.nl vind je de laatste wijzigingen. Kom je veranderingen in de route tegen, dan kun je deze melden via info@ivn-apeldoorn.nl

Routeaanduidingen zijn vet gedrukt

Bij de routebeschrijving is informatie opgenomen over speciale bezienswaardigheden.

Naar het beginpunt

Startpunt is bij de kapel van Hoog Soeren, Hoog Soeren 44, 7346 AJ.

Parkeren langs de weg nabij de kapel.

Algemene informatie

Een stukje historie

Hoog Soeren is waarschijnlijk ouder dan Apeldoorn. Reeds in de tijd van Karel de Grote (814) wordt in oude documenten gesproken over Silva in Suorum, de bossen van het Zuiderwoud. Maar uit het onderzoek van grafheuvels en ander archeologisch onderzoek is komen vast te staan dat er 4000 jaar geleden al menselijke bewoning was in deze buurt. De achtergrond hiervan is ongetwijfeld dat de nu nog bestaande waterbron, Pomphul, leven hier mogelijk maakte. Er liepen dan ook van oudsher enkele wegen langs en door Hoog Soeren. Veelal waren dit handelswegen - de zogenaamde Hanze- en Hessenwegen - die voornamelijk ontstaan waren en gebruikt werden door kooplieden die de Veluwe doorkruisten. De zeventiende eeuwse Grote Hessenweg van Deventer naar Amersfoort kruiste bij Haslo, nabij Hoog Soeren, veel oudere de Hanzeweg van Doesburg naar Harderwijk.

Door landbouw en boskap voor het hier uit klapperstenen gewonnen ijzer en een 50 jaar durende droge periode zijn de oerbossen verdwenen. Bij de Dassenberg zijn nog zeer oude beuken en eikenopstanden die uit 1731 stammen. Ook wat de afmetingen betreft is dit zelfs voor Europese begrippen een groot loofhoutcomplex.

In het begin van de twintigste eeuw werd met herbebossing begonnen. Het landschap bestond toen voornamelijk uit uitgestrekte heidevelden en zandverstuivingen, bospercelen kwamen maar weinig voor.

Koning Willem III en zijn schoonzoon prins Hendrik waren de grote drijfveren achter deze herbeplanting, overigens niet zonder eigenbelang. Zij waren grote liefhebbers van de jacht en hadden zodoende behoefte aan een goed afgebakend en beplant jachtgebied. In 1911 werd de grofwildstand door invoer van edelherten en wilde zwijnen uit Duitsland en Luxemburg hersteld. Hoog Soeren is door de eeuwen heen altijd de woonplaats geweest van mensen die in de bossen bij of op het paleis Het Loo werkten.

Sinds eind februari 2002 heeft Hoog Soeren van de gemeente Apeldoorn een beschermde status gekregen. Dat geldt voor de dorpsstructuur, hagen, bomen, zandwegen, akkers en gebouwen.

De huizen in het dorp hebben alle een gelijksoortig adres: Hoog Soeren, gevolgd door een doorlopend huisnummer.

Op pad.....

Loop vanaf de kapel de weg omhoog. Bij de splitsing rechts aanhouden.

Deze weg staat bekend als de Klinkenbergweg (geen naambordje) en is een voormalige jacht- of koningsweg, die een snelle verbinding vormde vanaf Paleis het Loo naar diverse jachtgebieden. Deze plek geeft een goed beeld van de hoogteverschillen in Hoog Soeren. Links laag en rechts hoog liggen de grootste landbouwgronden - enken - van Hoog Soeren, ze geven een fraai uitzicht over een deel van het dorp. De hoogste punten in de omgeving zijn meer dan 100 meter boven NAP.

Op de driesprong met bankje rechtdoor. Loop door het klaphek en ga na ca. 50 meter het pad schuin links in.

Dit klaphek is een deel van de wildafscheiding rond het dorp dat bedoeld is om de akkers, tuinen en golfbanen te beschermen tegen beschadiging door wilde zwijnen.

Ga op de kruising linksaf, het pad op dat een naaldbos ingaat.

De open plekken rechts van het pad zijn gemaakt om de eiken te 'redden' van de douglassparren. Door de open structuur van het bos is er veel verjonging gekomen van vooral de douglasspar, maar ook van lijsterbes, eik en Japanse lariks. De situatie zal na verloop van jaren zo zijn dat de zeer dominante jonge douglas de eiken gaat terugdringen in de kroonruimte. De houtvesterij heeft daarom gekozen voor 'zonerings'. Waar natuurwaarden behouden moeten blijven of versterkt moeten worden moesten 'exoten' als douglas en japanse lariks verdwijnen.

Links groeit de fijnspar, de oorspronkelijke kerstboom met de scherpe naalden.

Volg de flauwe bocht naar rechts.

Links groeit de Japanse lariks, waarvan de naalden in toefjes staan ingeplant. Eén van de weinige naaldbomen die in het najaar zijn dan goudbruin gekleurde naalden allemaal tegelijk verliest.

Op de viersprong linksaf.

Rechts van het pad staan douglassparren. Deze hebben in vergelijking met de fijnspar langere, maar vooral zachtere naalden en afhangende twijgen. Fijnwrijven tussen de vingers van de naalden veroorzaakt een kenmerkende citrusgeur.

Ga het eerste pad rechts in. Blijf dit pad volgen en ga met mee de bocht mee naar rechts, een flauwe helling op. Ga bij de viersprong rechtsaf een breed grindpad op.

Op de zandwegen komt de vrij stevig gebouwde blauwzwarte mestkever veel voor. Hij is een zeer nuttige en haast onmisbare schakel in het ecologische systeem van de natuur, omdat hij continu organische afvalstoffen verwerkt.

Deze kever maakt van mest een knikker die worden ingegraven als voedselvoorraad. Het vrouwtje legt in iedere knikker een eitje, zodat de uitkomende larve voldoende voedsel heeft. Aan de rechterkant van de weg staat een perceel Amerikaanse eiken.

Bij de volgende viersprong rechtdoor en op de hierop volgende viersprong linksaf. Steek de asfaltweg (Kampsteeg) recht over naar het middelste pad, bij het groene bordje 'Opengesteld'.

Grafheuvels

In een open stukje rechts ligt een oude grafheuvel die in een aantal jaren geleden van bomen is ontdaan om intact te blijven. De grafheuvels in dit gebied zijn 4000 jaar oud en zijn aan het begin van de twintigste eeuw in opdracht van Koningin Wilhelmina onderzocht. Daarbij zijn enkele urnen gevonden, waarvan er één in het Museum Coda in Apeldoorn wordt tentoongesteld. De heuvels waren meestal niet erg hoog. De doden werden boven op de heuvel verbrand, waarna er gaten in de heuvel werden gegraven om de urnen met as in te plaatsen. Gebleken is dat de verbranding meer een symbolische betekenis had, want behalve de urnen met as en wat beenderresten werden vergane doeken met aanmerkelijk meer beenderresten en stukken houtskool gevonden. Deze waren meestal aan de rand van de heuvel begraven.

Ga op de eerstvolgende kruising rechtsaf en op de volgende kruising linksaf.

Op het tweede deel van dit pad staat links de hemlockspar met een opvallende structuur van ongelijke naalden. Hij laat, als duidelijk kenmerk, de hoogste toptak wat hangen.

zoete kers

Sla op de volgende viersprong rechtsaf, volg dit pad tot het einde.

In de herfst zijn langs dit pad de stekelige bolsters van de eetbare tamme kastanje te vinden. Aan de linkerkant van de weg ligt op een open plek een diepe kuil. Vroeger werd de leem, die uit deze kuil werd gewonnen, gebruikt om de wegen in en naar Hoog Soeren te verharderen. De aanwezigheid van leem is te zien aan de begroeiing. Zo groeien er zoete kers en meidoorn. In de wegbermen komt heksenkruid voor.

Steek de grindweg (Klinkenbergweg) over en vervolg het pad.

Hier en ook verderop groeit op de wat vochtigere plaatsen pitrus, een plantje met een doffe groene rolronde stengel. Aan de steel zit vaak een kluwen van ineengedrongen bloemen of vruchten. Het witte merg in de stengel werd vroeger gedroogd en als pit in raapolielampjes gebruikt.

Ga op de volgende kruising rechtsaf. Ga op de volgende, wat ongelijke viersprong 'rechtdoor' (even links dan rechts). Sla op de eerstvolgende kruising linksaf.

Aan het eind links staat vingerhoedskruid of digitalis, een prachtige maar giftige bosplant. Vingerhoedskruid komt typisch voor op gekapte plekken en op bewerkte, in de schaduw liggende bodem.

Op de kruising rechtdoor en bij einde van het pad rechtsaf.

Hier ziet u een voorbeeld van een productiebos: een bos met als hoofddoel houtproductie. Vroeger werden de boompjes dicht op elkaar geplant. Ze groeiden kaarsrecht naar boven, in de richting van het zonlicht. Als ze wat groter werden uitgedund. Zo krijgen de beste exemplaren de gelegenheid zich verder te ontwikkelen. Tegenwoordig plant de boseigenaar zo min mogelijk, maar probeert te profiteren van natuurlijke verjonging. Dit noemt men natuurvolgend bosbeheer.

Ga het eerstvolgende pad linksaf. Loop door tot aan een viersprong. Steek over en vervolg het omhoog lopende en naar rechts afbuigende pad.

U bent een (sneeuw)smeltwaterdal overgestoken. Dit is ontstaan in de laatste ijstijd. Er heerste toen een bar toendrakklimaat, waarbij de bodem tot vele meters diep bevroren was. Toen de temperatuur weer begon te stijgen en de neerslag in omvang toenam moest het regen- en smeltwater ergens naar toe. Wegzakken in de bevroren bodem kon het niet. Hierdoor liep het water over het land vanaf het hoogste punt in de richting van de grote rivieren. Zo ontstonden geulen, die geleidelijk uitsleten tot diepe dalen. Let maar eens op de hoogteverschillen rond deze voormalige stroomgeulen.

Aan de linkerkant, op de glooiing op ligt een bos van inlandse zomereik en beuk met in de kruidlaag vossenbes en (blauwe) bosbes. Rechts van het pad groeit de veel minder voorkomende wintereik. De twee inlandse eiken kunnen op de volgende manier van elkaar worden onderscheiden. De zomereik heeft een zogenaamd zittend blad, zonder steeltje en de vrucht, de eikel, heeft een steeltje. Bij de wintereik is het net andersom. Rechts heeft u 's zomers een mooi uitzicht over een woud van adelaarsvarens.

Ga op de kruising rechtsaf, u loopt nu over de Molenweg (geen naambordje). Volg deze grindweg tot aan een klaphek.

Deze met leem verharde weg liep vroeger van Hoog Soeren naar een onbekende molen in Apeldoorn. Links is een omheind betonnen gebouwtje te zien. Hier wordt tijdelijk munitie opgeslagen die in het omringende bos is geruimd. De Duitsers hadden hier in WO 2 een heel grote opslagplaats voor munitie. De opruiming daarvan is na 40 jaar nog altijd niet voltooid. De weg loopt verder langs twee grafheuvels, waarvan er een goed te zien is dicht bij het pad aan uw rechterhand.

Blijf de weg alsmaar rechtdoor volgen tot een klaphek. Na het hek op de asfaltweg (Kampsteeg) rechtsaf, en daarna de eerste (grind)weg links in.

Het eerste huis rechts, het Zusterhuis, werd in 1920 door koningin Wilhelmina gekocht en verbouwd ten behoeve van de wijkverpleging in Hoog Soeren. In het dorp woonde voornamelijk personeel van het Koninklijk Huis.

Ga op kruising eerst even linksaf.

Links ziet u een rijtje typische huizen. Deze zogenaamde Schuttershuizen zijn omstreeks 1872 gebouwd. Ze werden bewoond door o.a. de jachtopziener en de rijksveldwachter. De waterput naast de huisjes is in 1863 gegraven in opdracht van koning Willem III. Oorspronkelijk waren de bewoners voor hun water aangewezen op de 'bron' Pomphul of de heidevennen in de buurt. Met kruitwagens en tonnetjes werd dat aangevoerd. Later werd het naastgelegen pomphuis met een eigen lokale waterleiding aangelegd. Pas laat in de 20^e eeuw is Hoog Soeren aangesloten aan het Apeldoornse net. Op de plaquette aan het (inmiddels in particulier bezit zijnde) pomphuis staat de geschiedenis vermeld.

Keer terug naar de kruising en ga rechtdoor, een grindweg met bordje 'Doodlopende weg'. Volg de weg met de bocht naar links.

Langs deze weg, een zogenaamde schapendrift, stonden vroeger enkele schaapskooien met potstallen. Voor de konst van kunstmest werd de schapenmest, vermengd met heideplaggen, uit de potstal gebruikt voor de bemesting van de aanliggende akkers.

Volg de weg rechtdoor tot het einde.

Links zijn de restanten te zien van een enkwal. Zo'n wal werd vroeger opgeworpen en beplant rond de enken of kampen (akkers) om de gewassen tegen het wild en te harde wind te beschermen of, als de wal rond een weide was gelegen, het vee binnen 'de perken te houden'.

Einde weg linksaf (Klinkenbergweg).

Aan de linkerkant staan een aantal monumentale beuken. Dat ze reeds bejaard zijn is te zien aan de zwammen die enkele exemplaren al flink aangetast hebben. Bij beuken zijn dat vaak tonderzwammen, zo ook hier.

Volg de weg verder naar beneden, terug naar het startpunt bij de kapel.

